

ปกกฎหมายกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน*

บทคัดย่อ

สังคมที่เจริญส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของกฎระเบียบและกฎหมาย โดยเชื่อว่าจะสามารถใช้กฎหมายในการสร้างพฤติกรรมพลเมืองดีได้ จากการประมวลความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์ด้านความเข้าใจกฎหมายและจริยธรรม ตลอดจนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม รวมทั้งการศึกษาสาเหตุต่างๆ ของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ทำให้ตระหนักอย่างชัดเจนว่า กฎหมายมักจะไม่มียุทธผลโดยตรงต่อพฤติกรรมของบุคคล แต่ส่วนใหญ่กฎหมายจะส่งอิทธิพลผ่านจิตใจของบุคคล โดยจิตใจมีหลายด้าน และเป็นเครื่องกลั่นกรองหักเห เพิ่มหรือลดอิทธิพลของกฎหมายที่มีต่อบุคคลได้มาก นอกจากนั้นทฤษฎีต้นไมจริยธรรม และรูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยามระบุว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมนั้น เกิดจากสาเหตุหลายประการร่วมกัน ทั้งสาเหตุภายในจิตใจ และภายนอกร่วมกัน (หรืออาจขัดกันก็ได้) ต่อพฤติกรรมของเขา ดังนั้นการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่น่าปรารถนาในประชาชน จึงต้องจัดการเพิ่มสาเหตุต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น ให้ครบถ้วน และปรับพฤติกรรมโดยการให้รางวัลแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายด้วย ในปัจจุบัน กฎหมายอาจมีบทบาทไม่มากนักต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม จนกว่าจะมีการพัฒนาจิตใจของประชาชนให้เห็นความสำคัญ และเห็นประโยชน์ของกฎหมายให้มากยิ่งขึ้น เพื่อการสร้างสังคมที่สงบสุขอย่างยั่งยืนต่อไป

Abstract

Most modern societies envision that rules and laws are important and useful for inducing good citizenship behavior in the population. However, empirical research review in the areas of cognitive ability and understanding of law and morality, including evidence of the causes of moral behavior, has revealed that laws usually have an indirect influence on an individual's behaviors via one's psychological characteristics. There are many aspects of a person's psychological

* ศาสตราจารย์ อธิการบดีประจำคณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และผู้อำนวยการโครงการวิจัยแม่บท : การวิจัยและพัฒนากระบวนการพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

characteristics which can greatly refract the influence of law on one's behavior. In addition, the Thai Psychological Theory of Moral and Work Behavior, together with the Interactionism Model, indicate that the causes of moral behavior are numerous. They are both in the mind of the actor and in his or her environment, together with their interactions. Thus, in order to enhance the moral behavior of the people, one needs to manipulate all the causes of this behavior as well as modify the behaviors. At present, the law may have less impact on most people in the society. However, psychological enhancement and development can make the people fully accept the importance and the benevolent effects of adhering to the rules and laws of the society. As a consequence, one can expect that the society and the world as a whole can sustain peacefulness.

ในยุคปัจจุบันอันเป็นช่วงที่จำนวนประชากรของโลกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจนมีการคาดการณ์กันว่าภายในอีกไม่เกิน 50 ปี จะมีการแย่งชิงสิ่งจำเป็นต่อชีวิตโดยเฉพาะ น้ำกิน น้ำใช้ กันโดยทั่วไป ดังนั้นกฎหมายและกฎระเบียบต่างๆ จึงมีความสำคัญมากขึ้นเป็นลำดับ แต่อย่างไรก็ตามกฎหมาย และกฎระเบียบก็เป็นเพียงเครื่องมือประเภทหนึ่งที่มีมนุษย์ใช้เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข แต่การมีกฎหมาย และกฎระเบียบต่างๆ ก็มิได้เป็นเครื่องประกันว่ามนุษย์จะมีพฤติกรรมในการทำดี ละเว้นชั่ว หรือที่เรียกว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ได้มากนัก

ในบทความนี้จึงมีเป้าหมายให้ผู้อ่านได้รับความรู้ความเข้าใจทางจิตวิทยา และพฤติกรรมศาสตร์ ที่จะช่วยให้ตระหนักว่ามนุษย์ประเภทต่างๆ เข้าใจกฎหมาย และกฎข้อบังคับต่างๆ ว่ามีความหมาย มีความสำคัญ และมีประโยชน์ในแง่มุมที่ต่างกันไปได้มาก ดังนั้นสำหรับคนส่วนใหญ่แล้ว พฤติกรรมเชิงจริยธรรม จะเกิดได้มากอย่างสม่ำเสมอด้วยสาเหตุใดบ้าง นอกจากการมีกฎหมาย และกฎระเบียบต่างๆ แล้วยังจะต้องพัฒนาเยาวชนและประชาชนประเภทต่างๆ ในเรื่องใด อย่างไร จึงจะทำให้เขาสามารถเพิ่มปริมาณ และอนุรักษ์พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ที่น่าปรารถนาต่างๆ ไว้ได้

2 วารสารพัฒนาสังคม

กฎหมาย กฎระเบียบ และความยุติธรรม : พัฒนาการของมนุษย์ ด้านความเข้าใจ

ได้มีการศึกษาลักษณะของการรับรู้ และความคิดความเข้าใจของมนุษย์ที่เกี่ยวกับสิ่งรอบตัว มานานเกือบ 100 ปี สรุปได้ว่า มนุษย์มีความสามารถทางการรู้ การคิด ในลักษณะและปริมาณที่แตกต่างกัน โดยสาเหตุสำคัญอยู่ที่สติปัญญา สติปัญญาต้องอาศัยพัฒนาการของเส้นประสาทและสมอง ซึ่งเป็นด้านชีวภาพ ส่วนทางด้านสังคม บุคคลต้องมีประสบการณ์ที่หลากหลาย และทำท่าย่อยเสมอ จึงจะสามารถกระตุ้นความเจริญเติบโตของเส้นประสาท และเนื้อสมอง ทั้งในปริมาณ และคุณภาพได้

ทางด้านความเข้าใจเกี่ยวกับ “กฎหมาย” ได้มีผู้ตั้งคำถามกับคนที่อายุต่างๆ กัน และได้คำตอบที่แตกต่างกันตามช่วงอายุ (Tapp, & Kohlberg, 1971) เช่น ถามว่า “กฎหมาย คืออะไร กฎระเบียบ คืออะไร” และที่ถามว่า “ถ้าไม่มีกฎระเบียบ จะเป็นอย่างไร” ดังคำตอบในตารางที่ 1 และ ตารางที่ 2 ซึ่งแสดงว่าผู้ตอบอยู่ในระดับต่ำคือ ระดับเชื่อฟังทำตามกฎระเบียบ หรือระดับการรักษากฎระเบียบ ไปจนถึงระดับสูง คือการสร้างกฎระเบียบ จึงทำให้เข้าใจได้ว่า กฎหมาย และกฎเกณฑ์ต่างๆ จะมีอิทธิพลต่อการกระทำ หรือไม่กระทำของบุคคล ในลักษณะของอิทธิพลแบบใด มากเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับระดับจิตจริยธรรมของเขา ซึ่งตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก เรียกว่า ความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม (Kohlberg, 1969 ; 1976)

ความสามารถในการแยกกฎหมาย ออกจากจริยธรรม ก็ขึ้นอยู่กับระดับสติปัญญา และความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเช่นกัน ดูได้จากลักษณะของการตอบคำถามว่า “มีหรือไม่ที่การทำผิดกฎหมาย หรือการทำผิดกฎหมาย แต่เป็นสิ่งที่ถูกต้อง ?” ผลการวิจัยสรุปได้ว่า (ตารางที่ 3) กฎหมาย อาจแตกต่างหากจากจริยธรรม โดยการพิจารณาที่คำตอบ

ตารางที่ 1 คำตอบที่แบ่งประเภทตามอายุของผู้ตอบต่อคำถามว่า “กฎหมายคืออะไร กฎระเบียบคืออะไร” ?

อายุของผู้ตอบ	คำตอบ
7-10 ขวบ	กฎหมาย กฎระเบียบ คือ คำสั่งให้ทำ และคำสั่งห้ามทำ เป็นข้อห้าม (ไม่มีประโยชน์ทางบวกแก่สังคม)
13-16 ปี	กฎหมาย เป็นแนวทางที่มนุษย์ร่วมกันสร้าง ใช้รักษาสังคมและป้องกันพฤติกรรมที่ไม่น่าปรารถนา
นิสิต นักศึกษา ผู้ใหญ่	กฎหมายเป็นสิ่งที่จะช่วยให้มีเหตุมีผล ช่วยให้เกิดความสงบสุขในสังคม

ตารางที่ 2 คำตอบที่แบ่งประเภท ตามอายุของผู้ตอบ ต่อคำถามว่า “ถ้าไม่มีกฎระเบียบ (rules) จะเป็นอย่างไร”

อายุของผู้ตอบ	คำตอบ
7-10 ขวบ	กฎหมาย ป้องกันการฆ่า การทำร้ายร่างกาย การลักขโมย การจับตัวเรียกค่าไถ่
13-16 ปี	จะเกิดจลาจล สังคมสับสน กฎหมายจะรักษาระเบียบในสังคมเอาไว้ โดยควบคุมความต้องการส่วนบุคคล
นิสิต นักศึกษา ผู้ใหญ่	ถ้าคนควบคุมบังคับตนเองได้ กฎหมายก็ไม่มีจำเป็น

ตารางที่ 3 คำตอบที่แบ่งประเภท ตามอายุของผู้ตอบ ต่อคำถามว่า “มีหรือไม่ที่
การทำผิดกฎเกณฑ์ หรือการทำผิดกฎหมาย แต่เป็นสิ่งที่ถูกต้อง ?”

อายุของผู้ตอบ	คำตอบ
7-10 ขวบ	ไม่มีความแตกต่างระหว่าง กฎหมายกับจริยธรรม การทำผิดกฎหมาย เป็นความชั่วร้ายในตัว หรือตอบว่า มี แต่อธิบายหรือให้เหตุผลไม่ได้
13-16 ปี	อาจทำขัดกับกฎหมายได้ในสถานการณ์พิเศษ เช่น เพื่อรักษาชีวิต การเชื่อฟังกฎระเบียบเป็นเพียงหนทางไม่ใช่เป้าหมายอาจทำตามกฎหมาย โดยการพิจารณาตัดสินใจโดยตนเอง
นิสิต นักศึกษา ผู้ใหญ่	มี อาจไม่ทำตามกฎหมายก็ได้ ถ้ากฎหมายนั้นไม่ยุติธรรมหรือผิดจริยธรรม หรือเมื่อกฎหมายบางข้อขัดกับหลักจริยธรรม เช่น หลักสิทธิมนุษยชน เป็นต้น

ในตอนต่อไป จะได้กล่าวถึงความหมายของจริยธรรม และการวัดตลอดจนการวิจัยที่ให้ผลที่น่าสนใจ เกี่ยวกับจริยธรรมในจิตใจ และจริยธรรมที่เป็นพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์

จริยธรรมคืออะไร

คำว่า “จริยธรรม” หมายถึง ระบบการทำความดี ละเว้นความชั่ว คำที่
ยังมีความหมายไม่ชัดเจน คือคำว่า “ระบบ” ซึ่งหมายถึงทั้งสาเหตุที่บุคคลจะ
กระทำหรือไม่กระทำ และผลของการกระทำหรือไม่กระทำนั้น ตลอดจน
กระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเหล่านี้ด้วย (Lickona, 1976)

การที่คนจะทำความดีหรือไม่ มากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับสาเหตุ
ทั้งภายในและภายนอก สาเหตุภายใน คือ ลักษณะทางจิตใจต่างๆ เช่น การ
ไม่เห็นแก่ตัว แต่เห็นแก่ส่วนรวม การมุ่งอนาคตและความสามารถควบคุม
ตนเอง ความเชื่อว่าทำความดีจะนำไปสู่ผลดี และการเห็นว่าคนทำชั่วจะต้อง

โดนลงโทษ นอกจากนั้นยังเกี่ยวข้องกับลักษณะทางจิตใจทางด้านอื่นๆ คือ ความพอใจ และเห็นด้วยกับความดีต่างๆ และเห็นความสำคัญของความดีเหล่านั้น เช่น ความซื่อสัตย์ การเคารพกฎระเบียบและกฎหมาย ความสามัคคี เป็นต้น ลักษณะทางจิตใจเหล่านี้ที่สำคัญมีอะไรบ้าง สำหรับคนไทยนั้น ได้พบจากการวิจัยหลายสิบเรื่อง และสรุปเป็นทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมว่าคนดีและคนเก่งนั้น คือผู้มีจิตลักษณะที่สำคัญ 8 ประการในปริมาณมาก (ภาพที่ 1) (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2523; 2538; 2548)

ส่วน สาเหตุภายนอก ตัวบุคคล ในการที่บุคคลนั้นจะทำความดี หรือ ละเว้นการกระทำที่ไม่น่าปรารถนามากน้อยเพียงใดนั้น สาเหตุสำคัญคือ คนรอบข้าง กฎระเบียบ สังคม วัฒนธรรม และสถานการณ์ที่บุคคลประสบอยู่ในกรณีของลูกน้อง หัวหน้าเป็นสาเหตุภายนอกที่สำคัญอย่างยิ่ง ท่านอาจจะออกคำสั่ง ตรวจตรา ยืมหรือทำหน้าที่บึงตึง จะมีผลต่อจิตใจและพฤติกรรมของลูกน้อง นอกจากนั้นระเบียบข้อบังคับในหน่วยงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน การมีหรือขาดแคลนสิ่งเอื้ออำนวยในการทำงาน ตลอดจนบรรยากาศทางสังคมในที่ทำงาน กลุ่มเพื่อนและวัฒนธรรมขององค์กร จะมีผลต่อพฤติกรรมการทำงาน ตลอดจนความสุขความพอใจในการทำงานของลูกน้องของท่านมาก ในสภาพแวดล้อมที่บุคคลทำนายไม่ได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น ที่จะเป็นผลดีหรือผลเสียต่อตน ตัวอย่างเช่น การที่ท่านมีอารมณ์แปรปรวนเดี๋ยวดีเดี๋ยวร้าย หรือสถานการณ์คลุมเครือ ลูกน้องไม่ทราบจะทำอะไรจึงจะถูกต้องเหมาะสมที่ไม่โดนตำหนิ โดนบ่นว่าสถานการณ์เหล่านี้จะมีผลต่อจิตใจ และ พฤติกรรมของลูกน้องทั้งสิ้น ส่วนการจะก่อให้เกิดผลดีแก่ตนเองและป้องกันผลเสียที่จะเกิดขึ้นนั้น คือ การที่จะสามารถควบคุมผลดีและผลเสียที่จะเกิดกับตนได้มากเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับระบบ กฎเกณฑ์ และสภาพงานแบบราชการ (Bureaucracy) ของหน่วยงานต่างๆ ด้วยในสาขาวิชาจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ คำว่า จริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม มีความหมายต่างกันอย่างชัดเจน ทางด้าน จริยธรรมได้กล่าวไปแล้ว

คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่บุคคลยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม มีประโยชน์มาก และมีโทษน้อย (Wright, 1975) สิ่งที่เป็นคุณธรรมในแต่ละสังคมนั้นอาจแตกต่างกัน เพราะการเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าเป็นสิ่งที่ดี หรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ศาสนา การศึกษาและสภาพแวดล้อมของคนในสังคมนั้น เช่น การคุมกำเนิด และการคืนของที่เก็บได้แก่เจ้าของนั้น ในสังคมส่วนใหญ่จะยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีควรทำ แต่ในบางสังคมและบางวัฒนธรรมอาจจะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ขัดกับหลักศาสนา หรือเป็นความโง่ที่จะทำเช่นนั้น ฉะนั้นนักวิชาการจึงเห็นว่า การจะนำเอาคุณธรรมในสังคมหนึ่งไปยึดเยียด หรือตัดสินการกระทำของคนในอีกสังคมหนึ่งนั้น ย่อมไม่เหมาะสม จึงมีการแสวงหาหลักเกณฑ์อื่นในการตัดสินคุณภาพทางจิตใจของคน

ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่บุคคลยอมรับว่าสำคัญมาก ซึ่งก็แตกต่างกันไปตามกลุ่มบุคคล และวัฒนธรรม เช่น การมีการศึกษาสูง และความกตัญญูต่อบิดามารดาและครูอาจารย์นั้น ในบางสังคมและวัฒนธรรมเห็นว่าสองสิ่งนี้เป็นสิ่งที่สำคัญมาก แต่ในคนบางกลุ่มกลับเห็นว่า การศึกษาสูงๆ เป็นสิ่งที่ไม่สำคัญ ไม่จำเป็น ส่วนความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณก็เป็นสิ่งสำคัญอันดับต่ำๆ เพราะยังมีสิ่งอื่นที่สำคัญกว่าความกตัญญูอีกมากและสูงส่งกว่า เช่น ความรับผิดชอบส่วนรวมและความเสียสละ เป็นต้น คุณลักษณะบางประการอาจจะเป็นทั้งคุณธรรม และค่านิยมในสังคมหนึ่ง เช่น ความกตัญญูเป็นสิ่งที่สังคมไทยยอมรับว่าดี มีประโยชน์ และสำคัญมากด้วย ฉะนั้นความกตัญญูในสังคมไทยจึงเป็นทั้งคุณธรรมและค่านิยมไปพร้อมกัน

คุณธรรมและค่านิยมของบุคคลนั้นจึงหมายถึงสิ่งที่ดีควรทำ และสิ่งที่สำคัญควรยอมรับและยึดถือ ซึ่งจะต้องมีการปลูกฝังกันตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ใหญ่ บุคคลอาจเห็นผิดเป็นชอบ หรือที่เรียกว่า เห็นกงจักรเป็นดอกบัว หรือตรงข้ามก็ได้ ย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ในอดีตและปัจจุบันของเขา นอกจากนั้นการที่บุคคลจะมองเห็นว่าสิ่งใดสำคัญมากหรือน้อย ก็อาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตาม

สถานการณ์และยุคสมัยด้วย เช่น การอนุรักษ์ธรรมชาตินั้นเป็นทั้งคุณธรรม และค่านิยมของคนในยุคปัจจุบันและอนาคต แต่ไม่ชัดเจนในอดีต

คุณธรรมและค่านิยมต่างๆ นั้น เป็นสาเหตุของการทำดีละเว้นชั่ว แต่เดิมนั้นมักมีผู้เข้าใจว่า ถ้าบุคคลมีคุณธรรมและค่านิยมที่เหมาะสมแล้ว จะเป็นผู้มีพฤติกรรมทางจริยธรรมอย่างเหมาะสมด้วย แต่จากการศึกษาวิจัยทางจิตวิทยา พบว่า การที่บุคคลรู้ว่าอะไรดี อะไรเหมาะสมและสำคัญนั้น เป็นสิ่งที่ไม่เพียงพอที่จะทำให้เขามีพฤติกรรมตามนั้นได้ (Wright, 1975) คนที่ทำผิดกฎหมาย เช่น ไปลักขโมยหรือทำร้ายผู้อื่น ส่วนใหญ่มิได้ทำไปเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่เขาทำผิดทั้งๆ ที่รู้ว่าเป็นความผิด เมื่อทำแล้วต้องปกปิดและหลบซ่อนเพราะกลัวว่าจะถูกจับไปลงโทษ ฉะนั้น การปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมให้แก่เยาวชน จึงไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดการทำความดี ละเว้นชั่วได้อย่างสม่ำเสมอ

สรุป จริยธรรม (Morality) จึงมีความหมายกว้างขวาง ครอบคลุม คุณธรรม ค่านิยม กฎระเบียบ และศาสนา ทั้งนี้เพราะจริยธรรม คือ ระบบของพฤติกรรมการทำดี ละเว้นชั่ว ส่วนระบบของพฤติกรรม ประกอบด้วย

1. สาเหตุ ของ พฤติกรรม

สาเหตุภายในจิตใจ = จิตลักษณะต่างๆ (คุณธรรม ค่านิยม)

สาเหตุภายนอก = คนอื่น กฎระเบียบ การควบคุมบังคับหลักศาสนา

2. กระบวนการเกิด และ กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

3. ผลของพฤติกรรมนั้น ต่อตนเอง ต่อพวกพ้อง ต่อผู้อื่น และสังคม

ส่วนรวม

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึงอะไร

ก่อนอื่นจะต้องเข้าใจความหมายของพฤติกรรมจริยธรรมเสียก่อน ว่า คือ พฤติกรรมประเภทใดบ้าง และกำหนดจากอะไร Villegas de Posada (1994) ได้ประมวลข้อคิดเห็นเพื่อกำหนดความหมายของพฤติกรรมจริยธรรม ให้แคบเข้า และแยกออกจากพฤติกรรมประเภทอื่นๆ ได้อย่างชัดเจน โดยระบุ

ว่า พฤติกรรมจริยธรรมมีลักษณะ 4 ประการที่สำคัญ ดังต่อไปนี้ 1) พฤติกรรม การทำตามคุณธรรมหนึ่ง ๆ หรือค่านิยมหนึ่ง ๆ เช่น พฤติกรรมซื่อสัตย์ พฤติกรรมรักสามัคคี พฤติกรรมอดทน อดกลั้น อดออม พฤติกรรม รักษาชาติ พฤติกรรมทำตามกฎหมาย เป็นต้น 2) พฤติกรรมของการให้ทุนให้โทษแก่ ผู้อื่นอย่างเหมาะสมและยุติธรรม ซึ่งหมายถึงการทำให้เกิดผลดีแก่ผู้ที่สมควร ได้รับ และการให้โทษแก่ผู้ที่สมควรได้รับโทษนั้น การผิดจริยธรรมคือ การ กระทำที่ก่อให้เกิดผลดีหรือผลเสียแก่ผู้ที่ไม่สมควรที่จะได้รับผลนั้น ทั้งในเชิง คุณภาพและปริมาณ ซึ่งอาจจะบ่งไว้ในกฎหมายหรือหลักศีลธรรมต่างๆ หรือ ตามการประเมินอย่างมีหลักการของผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ 3) พฤติกรรมตามหลัก ศาสนา เช่น ทาน ศีล สมาธิ เป็นต้น และ 4) การทำงานเพื่องาน มากกว่าที่จะ ทำงานเพื่อเงินหรือเพื่อลาภ ยศ สรรเสริญ ซึ่งควรเป็นสิ่งที่สำคัญรองจาก ความสำเร็จด้วยดีของงาน หมายถึง การทำสิ่งใดให้สำเร็จ โดยมีความโลภ โกรธ หลง ให้น้อยที่สุด ก็เป็นพฤติกรรมจริยธรรม ทั้งสิ้น

พฤติกรรมเชิงจริยธรรมในการทำงานราชการ หมายถึง ระบบของ พฤติกรรมที่พึงปรารถนาของข้าราชการ มีที่สำคัญ 3 ประเภท คือ พฤติกรรมของ พลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ และพฤติกรรมในหน้าที่ราชการ โดยข้าราชการที่เป็นคนดีและเก่งอย่างสมบูรณ์นั้น จะต้องมีความประพฤติครบทั้งสาม ประเภทในคนๆ เดียวกัน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2528)

พฤติกรรมของพลเมืองดี หมายถึง พฤติกรรมการทำตามกฎหมาย พฤติกรรมซื่อสัตย์ พฤติกรรมการรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม นั่นคือการไม่เบียดเบียนผู้อื่นและตนเอง ยึดมั่นในศาสนาและวัฒนธรรมที่ดั่งาม ส่วนพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ หมายถึง พฤติกรรมการปรับตัวให้ สามารถทำงานที่แปลกใหม่ สามารถพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าและสมบูรณ์ทั้ง ทางร่างกาย ทางสังคม และทางจิต มีพฤติกรรมการพัฒนาผู้อยู่ในความ รับผิดชอบ พฤติกรรมการยอมรับนวัตกรรมที่เหมาะสม และพฤติกรรมการพัฒนา กลุ่มและสังคม รู้จักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น ส่วนพฤติกรรม ในหน้าที่ราชการ คือ พฤติกรรมการทำงานเพื่องานราชการ และเพื่อส่วนรวม

เป็นสำคัญ พฤติกรรมการรักษาระเบียบวินัยของทางราชการ ตลอดจนมีจรรยา
ในวิชาชีพของตน สามารถปรับตนให้อยู่ในระบบงานแบบราชการได้อย่างมี
ประสิทธิภาพสูง

สรุป พฤติกรรมเชิงจริยธรรมในการทำงาน หมายถึง การปฏิบัติ
ขณะทำงาน ที่อาจจัดอยู่ในประเภทใดประเภทหนึ่ง ต่อไปนี้

1. พฤติกรรมตามจรรยาในอาชีพ
2. พฤติกรรมการบริหาร การปกครอง การใช้พระเดชพระคุณของ
หัวหน้าต่อลูกน้อง อย่างเหมาะสมกับเจตนา และการกระทำของลูกน้อง ไม่
ลำเอียงหรือเล่นพวก
3. พฤติกรรมทางศาสนา ที่เกี่ยวกับการทำงาน เช่น พฤติกรรมตาม
บารมี 10 ประการ พฤติกรรมตามอิทธิบาท 4
4. พฤติกรรมทำงานเพื่องาน (เงินสำคัญเป็นรอง) ทำตามกฎระเบียบ
ทำเพื่อส่วนรวม และผลที่ยั่งยืน

บุคคลแต่ละคน จะอยู่ใต้อิทธิพลของจิตใจของตนและสภาพแวดล้อม
ภายนอกไปพร้อมกัน ในการที่เขาจะทำหรือไม่ทำพฤติกรรมต่างๆ ท่านอาจสงสัย
ว่า จิตใจ หรือสภาพภายนอกจะมีอิทธิพลต่อบุคคลมากกว่ากัน ในการที่บุคคลนั้น
จะทำความดีและละเว้นการทำความชั่ว ก็ตอบได้ว่าใครจะอยู่ใต้อิทธิพลของ
สภาพแวดล้อมมากหรือน้อยนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพทางจิตใจของเขา คนที่
จิตใจยังไม่พัฒนาไปสู่ขั้นสูง เช่น เด็ก หรือคนที่จิตใจหยุดขังในขั้นต่ำ คน
ประเภทนี้ มักอยู่ใต้อิทธิพลของคนรอบตัว สภาพแวดล้อม และสื่อ ได้มาก ส่วนผู้
มีจิตใจพัฒนามาก มีวิจารณญาณจะสามารถเป็นตัวของตัวเองได้มากกว่า

อาจเข้าใจได้ว่า พฤติกรรมของข้าราชการไทยนั้นขึ้นอยู่กับสาเหตุ
ภายนอก และสาเหตุภายในจิตใจของข้าราชการนั้น โดยสาเหตุภายนอกที่
สำคัญคือ ระบบราชการและสภาพแวดล้อมในหน่วยงาน ส่วนสาเหตุในจิตใจ
นั้นมีหลายประการดังจะกล่าวต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม ข้าราชการที่อยู่ในระบบ
เดียวกัน ก็ยังมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันได้มาก สาเหตุที่สำคัญจึงอยู่ที่ลักษณะ
ทางจิตใจที่แตกต่างกันของข้าราชการเหล่านั้นนั่นเอง

ประเทศไทยในปัจจุบัน ระบบเศรษฐกิจ ระบบทางสังคม ระบบการเมือง การปกครองได้พัฒนาขึ้นมาก แต่จิตใจของคนไทยส่วนใหญ่ นั้น ยังไม่พัฒนา เท่าที่ควร จึงปรากฏบุคคลที่ยังมีพฤติกรรมที่ไม่น่าปรารถนาอยู่มาก นอกจากนั้น แม้ระบบจะดี แต่ถ้าคนยังมีจิตใจที่ไม่พัฒนา คนเหล่านั้นก็อาจจะไปบิดเบือน เปลี่ยนแปลงระบบให้เสียหายได้ แต่ในทางตรงกันข้าม แม้สถานการณ์หรือ ระบบไม่ดีเท่าที่ควร แต่คนในระบบมีจิตใจที่สูง ก็จะมีพฤติกรรมที่เหมาะสม ได้ มากกว่าคนในระบบเดียวกันที่มีจิตใจต่ำ ฉะนั้น จึงควรพัฒนาจิตใจของคนเป็น สำคัญ แต่จะให้ดีที่สุด ก็ต้องปรับปรุงระบบไปพร้อมกันด้วย

สาเหตุของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ได้กล่าวไปแล้วว่าพฤติกรรมเชิงจริยธรรมมีมากมายหลายประเภท ทั้งพฤติกรรมส่วนตัวที่ไม่เป็นการเบียดเบียนตนเอง เช่น พฤติกรรมดูแลสุขภาพ พฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เช่น พฤติกรรมซื่อสัตย์ ไม่ก้าวร้าว มี มารยาทดี ตลอดจนถึงพฤติกรรมรับผิดชอบต่อครอบครัว หน่วยงาน ชุมชน และประเทศชาติ

มักมีผู้เข้าใจว่า พฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์อยู่ใต้อิทธิพลของสาเหตุ ภายนอกตัวเขา เช่น สภาพดินฟ้าอากาศ กฎระเบียบ กฎหมาย กลุ่ม และ สังคมวัฒนธรรม วิชาการสาขาต่าง ๆ ก็ให้ความสำคัญแก่สาเหตุภายนอกตัวคน ที่ กล่าวมานี้ มีแต่สาขาจิตวิทยาที่เน้นสาเหตุทางจิตที่อยู่ภายในตัวบุคคล โดย พบว่าอิทธิพลจากภายนอก จะส่งไปยังพฤติกรรมของมนุษย์ได้ ต้องผ่านการรับรู้ การตีความ และการกลั่นกรองทางจิตใจของเขาเสียก่อน ส่วนในสถานการณ์ปกติ ที่ไม่รุนแรง หรือร้ายแรงมากนัก ก็มักจะพบว่า ลักษณะทางจิตของบุคคล มัก เป็นสาเหตุที่สำคัญกว่าลักษณะของสถานการณ์ที่เขา กำลังประสบอยู่ ผลเช่นนี้ มักพบมากในผู้ใหญ่ แต่ในเด็ก และวัยรุ่นที่จิตใจยังไม่พัฒนาจนมั่นคง สาเหตุ ภายนอกมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเขาได้มากกว่า จนทำให้เกิดพฤติกรรมการ ยอมตาม และ พฤติกรรมเชื่อฟังได้มาก ดังที่กล่าวไปแล้ว

สาขาจิตวิทยาสังคม ได้พบลักษณะทางจิตหลายประการที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของวัยรุ่นตอนปลาย เป็นต้นมา แต่พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมการทำดี ละเว้นชั่วนั้น มักปรากฏในผลวิจัยว่า เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสำคัญต่อพฤติกรรมเป็นลำดับแรก เช่น ในการวิจัยครูโรงเรียนประถมศึกษา เป็นต้น (โกศล มีคุณ และ ณรงค์ เทียมเมฆ, 2545)

เหตุผลเชิงจริยธรรม กับ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของบุคคล ในความเป็นจริงแล้ว มีผู้เห็นความสำคัญของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม มากกว่าลักษณะจริยธรรมในจิตใจของมนุษย์ ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคล ย่อมส่งผลกระทบต่อผู้อื่น ต่อสังคมโดยรวม และต่อตนเองด้วย แต่ถ้าลักษณะทางจิตไม่เป็นสาเหตุสำคัญของพฤติกรรมของมนุษย์แล้ว จิตลักษณะเหล่านี้ก็มีความสำคัญน้อย จนไม่น่าที่จะให้ความสนใจศึกษาวิจัย ความรู้ว่าจะไรดี อะไรชั่ว รู้กฎหมาย รู้หลักศาสนา การยอมรับคุณธรรม ค่านิยมต่างๆ เคยตกเป็นจำเลยทางด้านนี้มาก่อน เพราะเป็นที่ทราบกันดีโดยทั่วไปว่า มีคนเป็นจำนวนมากที่แม้จะรู้ว่าอะไรดีควรทำ ก็ไม่ทำ หรือทำไม่สม่ำเสมอ รู้ว่าอะไรชั่วไม่ควรทำ ในบางครั้งก็ยังทำความชั่วนั้น ดังนั้นจึงเกิดคำถามที่สำคัญว่า แล้วอะไรเล่าคือสาเหตุสำคัญทางด้านจิตใจที่จะให้ทิศทาง แนวทางและมีพลังผลักดัน ให้คนเรามีพฤติกรรมจริยธรรมได้อย่างแท้จริง ความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นสูงขึ้นไป เป็นคำตอบสุดท้ายหรือไม่ คนที่ต้องไปปรับโทษทัณฑ์ในคุก เพราะทำผิดกฎหมายนั้นเป็นผู้ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมต่ำ จริงหรือ และเป็นสาเหตุทางจิตประการเดียวหรือที่ทำให้เกิดพฤติกรรมอาชญากรรมนั้น นักวิจัยทางจิตพฤติกรรมศาสตร์ได้ถือเป็นหน้าที่สำคัญในการทำวิจัยเพื่อแสวงหาความจริง ที่จะพิสูจน์สาเหตุกับผลในเรื่องนี้

การวิจัยเพื่อศึกษาว่า ผู้ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับต่างกัน จะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมจริยธรรมในปริมาณที่แตกต่างกันหรือไม่ และเป็นเพราะเหตุใด จะพบในคนประเภทใด ในสถานการณ์เช่นไรบ้าง เป็นไปได้ว่า การตัดสินใจด้านจริยธรรม หรือเหตุผลเชิงจริยธรรม อาจเกี่ยวข้องกับเชิงสาเหตุกับพฤติกรรม

ต่างๆ ของบุคคล โดย Kohlberg และ Candee (1984 อ้างจาก Krebs & Denton, 2005) ได้เสนอรูปแบบการเชื่อมต่อการเป็นผู้นิยมเหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้น 5 และ 6 ร่วมกับพลังอีโก้ และความกล้าหาญ ซึ่งอาจหมายถึงความสามารถในการควบคุมตน จะทำให้เกิดพฤติกรรมจริยธรรมได้ ซึ่งแสดงว่า การมีความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้นสูงอย่างเดียว ยังไม่เพียงพอ ต้องอาศัยจิตลักษณะด้านอื่นประกอบด้วย บุคคลจึงจะมีพฤติกรรมจริยธรรมได้ แต่อย่างไรก็ตาม การวิจัยด้านนี้ในสมัยแรกๆ มักจะศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรม ในฐานะเป็นตัวแปรเชิงเหตุเพียงตัวเดียว กับพฤติกรรมจริยธรรม บางประการของบุคคลประเภทหนึ่ง ตัวอย่างงานวิจัยประเภทนี้ เช่น การศึกษาพฤติกรรมคล้อยตามของเด็กชายหญิงชั้นเกรดห้า จำนวน 63 คน ปรากฏว่าความสัมพันธ์ระหว่างระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมกับพฤติกรรมการคล้อยตาม มีลักษณะเป็นเส้นโค้ง คือนักเรียนที่อยู่ในชั้น 3 ตามขั้นพัฒนาการของเหตุผลเชิงจริยธรรมคล้อยตามมากกว่าผู้ที่อยู่ในชั้นที่สูงกว่าหรือต่ำกว่า (Saltzstein, et al., 1972) ใน ค.ศ. 1980 Blasi ได้ประมวลงานวิจัยทางด้านนี้จำนวน 79 เรื่อง ที่ศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมกับพฤติกรรมจริยธรรมแต่ละประเภทใน 4 ประเภท คือ พฤติกรรมของ อาชญากร พฤติกรรมซื่อสัตย์ พฤติกรรมเอื้อเฟื้อ และพฤติกรรมขัดขึ้นการคล้อยตาม ผลปรากฏว่า พฤติกรรมประเภทที่มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกหรือลบกับระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลอย่างชัดเจนคือ พฤติกรรมการเป็นยุวอาชญากร และพฤติกรรมการต้านทานการคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่น พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องอยู่บ้าง คือพฤติกรรมเอื้อเฟื้อ และพฤติกรรมซื่อสัตย์

เมื่อถึง ค.ศ.2005 ก็ยังมีผู้ที่แสดงหลักฐานการประมวลงานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมต่างๆ แต่สรุปว่าไม่พบความสัมพันธ์ที่ชัดเจนกับเหตุผลเชิงจริยธรรมของผู้กระทำ (Krebs & Denton, 2005) แต่กลับพบในหลายกรณีว่ามีผู้นำเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูง มาใช้หลอกลวงหรือเอาเปรียบผู้อื่น แต่ไม่ใช่เพื่อความยุติธรรมหรือความเสมอภาค ดังเช่นที่ Kohlberg คาดหวัง บางงานวิจัยไม่พบว่า นักศึกษาที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูง เป็นผู้มีพฤติกรรม

จริยธรรมในกลุ่มเพื่อน (ด้านการเกลี้ยกล่อมชักจูงเพื่อน) มากกว่าผู้ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมต่ำ (Hann, 1986) แต่ในอีกการวิจัยหนึ่งกลับพบว่า เด็ก 4-5 ขวบ ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่าเด็กคนอื่นๆ ที่อายุเท่ากัน เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมจริยธรรมด้านการช่วยเหลือเพื่อน และการช่วยผู้ใหญ่มากกว่า ผู้ที่มีจริยธรรมต่ำ (Miller, et al., 1996) ดังนั้น เหตุผลเชิงจริยธรรมเพียงสาเหตุเดียวจึงเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจริยธรรมน้อย โดยพบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์โดยเฉลี่ยประมาณ .30 เท่านั้นในงานวิจัยต่างๆ (Teal & Carroll, 1999) อาจคาดได้ว่า ในหมู่ผู้ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นต่ำกว่าขั้น 5 นั้น จะต้องมียุติลักษณะด้านอื่นที่เข้มแข็งมาประกอบ ดังที่ Kohlberg และ Candee (1984) ได้ระบุไว้คือ ต้องมีพลังจิตกำลังใจกล้าแข็ง หรือมีความสามารถในการควบคุมตนเองด้วย ซึ่งจิตลักษณะนี้อาจพัฒนาแยกต่างหากจากเหตุผลเชิงจริยธรรม จนถึงขั้น 5 และ 6 ที่จะมารวมกันเป็นหนึ่งเดียว

การที่เหตุผลเชิงจริยธรรมเพียงด้านเดียวไม่สามารถทำนายพฤติกรรมจริยธรรมของวัยรุ่นได้มาก แต่ต้องอาศัยลักษณะมุ่งอนาคต และความสามารถในการควบคุมตนเอง ตลอดจนลักษณะของสถานการณ์ ร่วมกันจึงจะส่งผลอย่างชัดเจนต่อพฤติกรรมซื่อสัตย์ในการเล่นเกม ซึ่งเป็นงานวิจัยเรื่องแรกๆ ทางด้านของ Kohlberg ส่วนในประเทศไทย คือ เรื่อง “จริยธรรมของเยาวชนไทย” (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจวบจันทน์, 2520) ซึ่งพบผลต่อพฤติกรรมซื่อสัตย์ในการเล่นเกม (หมายถึง การไม่รายงานว่าได้คะแนนสูงเกินความเป็นจริง) ในนักเรียนมัธยมศึกษา ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูง ในขณะเดียวกันก็มีลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนเองสูงกว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มรวม เป็นผู้ที่โกงน้อย ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ยั่วยาก (คาดว่าจะได้รางวัลทันที โกง 28.13%) หรือยั่วยากน้อย (ทราบว่าจะต้องรอรับรางวัลไปอีก 2 สัปดาห์ โกง 30.56%) ส่วนในหมู่ผู้ที่คาดว่าจะได้รับรางวัลทันที ผู้ที่มีจิตทั้งสองด้านต่ำโกงมากกว่า ผู้ที่มีจิตสูงทั้งสองด้าน (ระหว่าง 51.61% กับ 20.13%) และในหมู่ผู้ที่มีจิตต่ำทั้งสองด้านนั้น ผู้ที่คาดว่าจะได้รับรางวัลทันทีโกงมากกว่า ผู้ที่ทราบว่าจะต้องรอไปอีก 2 สัปดาห์ กว่าที่จะได้รับรางวัล (51.61% กับ 26.67%) ทำให้ เข้าใจ

ว่า ผู้ที่มีจิตใจสูงทั้งสองด้าน มักไม่หันเหไปตามสถานการณ์ที่ยั่ว แต่ผู้ที่มีจิตใจต่ำทั้งสองด้านมักพ่ายแพ้แก่สถานการณ์ยั่วได้ง่าย

ผลการวิจัยเรื่อง “จริยธรรมของเยาวชนไทย” นี้ ได้แสดงอย่างชัดเจนว่า พฤติกรรมจริยธรรมของวัยรุ่นไทย และของคนส่วนใหญ่ด้วยนั้น มีสาเหตุมาจากทั้งจิตใจของผู้กระทำ และจากสถานการณ์ที่ผู้กระทำกำลังประสบอยู่ ทำให้ควรศึกษาสาเหตุทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคล ตลอดจนปฏิสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลของสาเหตุเหล่านี้ให้ครบถ้วน โดยใช้รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยมเพื่อให้เข้าใจบทบาทของเหตุผลเชิงจริยธรรมที่มีต่อพฤติกรรมจริยธรรมของบุคคลได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และนำประหลาดใจที่กลุ่มของ Kohlberg ไม่ได้เห็นความสำคัญของการใช้รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism model; Endler & Magnusson, 1977) ในการที่จะใช้เป็นกรอบความคิดในการกำหนดสาเหตุต่างๆ ที่จะมาศึกษาร่วมกับเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคล ที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมของเขา

ได้มีการประมวลผลวิจัยไทยจำนวน 19 เรื่องพบผลอย่างชัดเจนว่าผู้ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูง เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมจริยธรรมต่างๆ สูงกว่า ผู้ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมต่ำ ผลนี้พบตั้งแต่ในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 นิสิตนักศึกษา ไปจนถึงอาจารย์มหาวิทยาลัย พยาบาล ทหาร ตำรวจ ข้าราชการ และมีคุณเทศก์ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2550: 216 - 221) โดยพบว่าเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมประชาธิปไตย พฤติกรรมการคบเพื่อนอย่างเหมาะสม และการปฏิบัติทางศาสนา ในเด็กมัธยมศึกษา ไปจนถึงพฤติกรรมการทำงานอย่างมีจริยธรรมในคนหลายอาชีพ และพฤติกรรมอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมด้วย เหตุผลเชิงจริยธรรมยังเป็นตัวทำนายที่สำคัญลำดับแรกของพฤติกรรมทางการเมืองของนักศึกษาและครูอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษา และเป็นตัวทำนายที่สำคัญลำดับสองของพฤติกรรมจริยธรรมในงานครู นอกจากนั้นยังเป็นตัวทำนายที่สำคัญลำดับท้ายๆ ที่เข้าสมการทำนายพฤติกรรม โดยมีค่าเบต้าตั้งแต่ .08 ถึง .33 ซึ่งเป็นผลวิจัยในปัจจุบันที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลเชิงจริยธรรมกับพฤติกรรมจริยธรรมด้านต่างๆ ในคนไทย ได้อย่างน่าพอใจ

นอกจากนั้นผลวิจัยที่ประมวลมายังสามารถระบุกลุ่มประเภทที่เสี่ยง ซึ่งหมายถึง การมีจิตลักษณะด้านเหตุผลเชิงจริยธรรมต่ำกว่าคนประเภทตรงข้ามที่พบบ่อยตั้งแต่พ.ศ. 2520 จนถึงปัจจุบัน คือ คนไทยเพศชายที่เป็นนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 (โกศล มีคุณ, 2524; ดวงเดือน พันธุนาวัน และเพ็ญแข ประจวบจันท์, 2520) จนถึงครูอาจารย์ชายในโรงเรียนและในมหาวิทยาลัย (โกศล มีคุณ และ ณรงค์ เทียมเมฆ, 2545; ชวนชัย เชื้อสาธุชน, 2546) ซึ่งได้มีการประมวลและปริทัศน์งานวิจัยเหล่านี้ไว้แล้ว และระบุปัจจัยปกป้องที่ควรพัฒนาไว้แล้วด้วย (ดวงเดือน พันธุนาวัน, 2547)

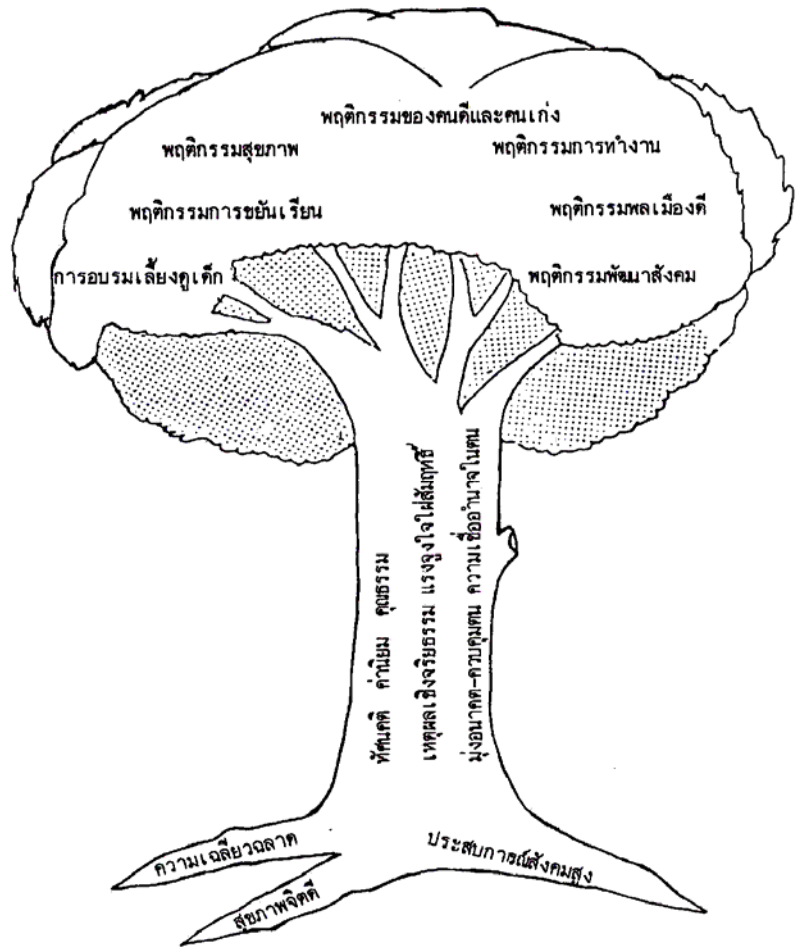
ด้วยการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยหลายยุคสมัย ยาวนานกว่า 15 ปีแล้ว ทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่ทำให้วิชาการทางจิตพฤติกรรมศาสตร์เติบโตอย่างรวดเร็ว พอที่จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติได้อย่างไม่นานเกินรอ ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม ซึ่งเกิดจากฝีมือนักวิชาการไทยหลายกลุ่มทำการวิจัยที่มีมาตรฐานสูง ให้ผลวิจัยที่น่าเชื่อถือ สามารถนำมารวมกัน หาข้อสรุป กลายเป็นหลักและทฤษฎี ที่เกี่ยวกับสาเหตุสำคัญทางจิตของพฤติกรรมของคนไทยประเภทต่างๆ ขึ้น ความรู้เหล่านี้คือ อำนาจบริสุทธิ์ที่คนไทยทุกคนมีสิทธิ์ที่จะได้รับประโยชน์จากทฤษฎีนี้ และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง ดังจะได้กล่าวต่อไป

ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม มาจากไหน

ก่อนอื่นควรทำความเข้าใจก่อนว่าทฤษฎีคืออะไร ทฤษฎีคือการสื่อความที่รวบรวมเนื้อหาที่กว้างขวางมากมาย ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่ส่วนใหญ่มักเป็นการระบุสาเหตุต่าง ๆ ของผลที่สำคัญอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ได้มาจากการศึกษาวิจัยหลายเรื่อง รวมเป็นข้อมูลจำนวนมาก นำมาสรุปให้มีเนื้อความรวบรัดสั้นที่สุดแต่กว้างขวางครอบคลุมเนื้อหาที่หลากหลายเหล่านั้นได้ครบถ้วน

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมแสดงถึงสาเหตุสำคัญของพฤติกรรมของคนดี และคนเก่ง ว่า พฤติกรรมเหล่านี้มีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้าง ทฤษฎีนี้สร้างจากการสรุปผลการวิจัยในเรื่องดังกล่าว ของเยาวชนและประชาชนไทยอายุ 6 ถึง 60 ปี จำนวนรวมหลายหมื่นคนในปัจจุบัน ซึ่งเป็นผลการวิจัยในประเทศไทย ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา

เนื้อหาของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้มี 3 ส่วนคือ ส่วนที่เป็นดอกและผลไม้ของต้นไม้ ส่วนลำต้น และส่วนที่เป็นราก (ภาพที่ 1) ในส่วนแรก คือ ดอกและผลไม้บนต้น แสดงถึงพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง อันประกอบด้วย พฤติกรรมต่าง ๆ ที่น่าปรารถนา 4 กลุ่มใหญ่ คือ (1) พฤติกรรม การไม่เบียดเบียนตนเอง เช่น พฤติกรรมการบริโภคอย่างเหมาะสม พฤติกรรม อนามัย และการละเว้นพฤติกรรมที่จะนำโทษมาสู่ตนเอง เช่น สูบบุหรี่ เล่นการพนัน เป็นต้น (2) พฤติกรรมการไม่เบียดเบียนผู้อื่น เช่น พฤติกรรมช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ พฤติกรรมก้าวร้าวน้อย เป็นต้น (3) พฤติกรรมการทำตามหน้าที่ เช่น พฤติกรรม การเรียน พฤติกรรมการทำงาน พฤติกรรมรับผิดชอบครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสาธารณสุขสมบัติ เป็นต้น และ (4) พฤติกรรมการพัฒนาตนและสังคม เช่น พฤติกรรมจริยธรรม พฤติกรรมทางศาสนา พฤติกรรมอาสาพัฒนาพฤติกรรมช่วยสงเคราะห์ ผู้ประสบภัยพิบัติ เป็นต้น พฤติกรรม 4 กลุ่มนี้ มีสาเหตุทางจิตใจอยู่ 2 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ สาเหตุทางจิตใจที่เป็นส่วนลำต้นของต้นไม้ อันประกอบด้วยจิต ลักษณะ 5 ด้านคือ (1) เหตุผลเชิงจริยธรรม (2) มุ่งอนาคตและการควบคุม ตนเอง (3) ความเชื่ออำนาจในตน (4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และ (5) ทศณคติ คุณธรรม และค่านิยม (ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนั้นๆ หรือสถานการณ์นั้น) ถ้าคนดีและเก่ง (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2526; 2538; 2548) ต้องการที่จะ เข้าใจ อธิบายทำนาย และพัฒนาพฤติกรรมชนิดใด จะต้องใช้จิตลักษณะบางด้าน หรือทั้ง 5 ด้านนี้ประกอบกัน จึงจะได้ผลดีที่สุด

ภาพที่ 1 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม แสดงจิตลักษณะพื้นฐาน และองค์ประกอบทางจิตใจของพฤติกรรม

ส่วนที่สามของต้นไม้จริยธรรมคือ รากของต้นไม้ ซึ่งเป็นจิตลักษณะกลุ่มที่สองมี 3 ประการคือ (1) สติปัญญา (2) ประสพการณ์ทางสังคม และ (3) สุขภาพจิต จิตลักษณะทั้งสามนี้อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ 5 ประการที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ 3 ด้านในปริมาณที่สูงเหมาะสมกับอายุ จึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะรับการพัฒนাজิตลักษณะทั้ง 5 ประการที่ลำต้นของต้นไม้ โดยที่จิต

ลักษณะทั้ง 5 นี้อาจจะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติ ถ้าบุคคลมีความพร้อมทางจิตใจ 3 ด้านดังกล่าว และอยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้าน ทางโรงเรียน และทางสังคมที่เหมาะสม เช่น สภาพประชาธิปไตย นอกจากนั้นบุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาลักษณะบางประการใน 5 ด้านนี้โดยวิธีการอื่นๆ ด้วย ฉะนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการ จึงเป็นสาเหตุของสาเหตุของพฤติกรรมของคนดี และของคนเก่งนั่นเอง นอกจากนี้ จิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการที่รากลึกนี้ อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ 5 ประการที่ลำต้น เพื่อใช้อธิบาย ทำนาย และพัฒนาพฤติกรรมดังกล่าวมาแล้วด้วย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2526; 2528)

โดยสรุปทฤษฎีต้นไม้อัจริยธรรมสำหรับคนไทยนี้ แสดงความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผลระหว่างจิตลักษณะ 8 ด้าน กับพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ทฤษฎีนี้จึงมีสังกะย (หรือมโนทัศน์) 9 ด้านด้วยกัน

จุดกำเนิดของทฤษฎีต้นไม้อัจริยธรรม ทฤษฎีต้นไม้อัจริยธรรมสำหรับคนไทย เกิดจากการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ของคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ อายุตั้งแต่ 6 ถึง 60 ปี จำนวนหลายสิบเรื่อง ในช่วงแรกเป็นคนไทยที่ถูกศึกษารวมหลายพันคนทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด การประมวลผลการวิจัยทางด้านนี้ได้ถูกนำเสนอเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2523 (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2523) และต่อมาได้มีการประมวลผลการวิจัยเพิ่มเติม โดยเฉพาะทางด้านจริยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2526)

ทฤษฎีต้นไม้อัจริยธรรมนี้แสดงความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผลระหว่างจิตลักษณะ 8 ประการ ที่ลำต้นและรากของต้นไม้ กับพฤติกรรมต่าง ๆ ที่น่าปรารถนาของคนดีและคนเก่ง นอกจากนั้น ยังแสดงถึงความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผลของจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการที่รากลึก กับจิตลักษณะบางประการที่ลำต้น โดยเฉพาะเหตุผลเชิงจริยธรรม และ ลักษณะมุ่งอนาคต

งานวิจัยรุ่นแรก ๆ ที่สามารถพิสูจน์ความเป็นสาเหตุและผล และลักษณะมุ่งอนาคตของจิตลักษณะและพฤติกรรมที่ใช้เป็นพื้นฐานในการตั้งทฤษฎีนี้

นั้น เป็นการวิจัย 3 ประเภท งานวิจัยประเภทแรก คือ การวิจัยความสัมพันธ์เปรียบเทียบ โดยอาจเป็นงานวิจัยที่เริ่มจากผลคือพฤติกรรมบางชนิดแล้วสืบสาวไปยังสาเหตุทางจิตใจของบุคคล (ที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน หรือมีพื้นเพที่คล้ายคลึงกัน) เช่น งานวิจัยพฤติกรรมกรรมการอาสาพัฒนาชนบทของนิสิต (วิเชียร รักการ, 2522) งานวิจัยพฤติกรรมกรรมการฝึกกฎกระทรวงของนักเรียนชายอาชีวศึกษา (สุพจน์ จักขุทิพย์, 2521) งานวิจัยพฤติกรรม การย้ายถิ่นมาเป็นกรรมกร (วิรุทธิ์ ศิริสวัสดิบุตร, 2526) การวิจัยพฤติกรรมกรรมการปลูกมันฝรั่งพันธุ์สปันต้า ของเกษตรกรภาคเหนือ (นพนธ์ สัมมา, 2523) รวมทั้งการวิจัยจิตลักษณะของเกษตรกรในภาคกลางซึ่งเป็นผู้นำทางความคิด เป็นที่ยอมรับของชาวบ้านด้วย (นาถ พันธุมนาวิน, 2518) แม้ว่าการวิจัยเหล่านี้จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมบางประการ กับจิตลักษณะที่อาจจะเป็นสาเหตุของพฤติกรรมเหล่านี้ แต่ไม่สามารถจะยืนยันว่าเป็นสาเหตุและผลต่อกันอย่างน่าเชื่อถือได้ จึงต้องมีการวิจัยเชิงทดลองมายืนยันด้วย ดังที่ได้มีงานวิจัยทางด้านนี้แล้วหลายเรื่อง

ชนิดของ “รางวัล” ที่ทำให้เกิดผลดีแก่ผู้รับประเภทต่าง ๆ

เนื่องจากพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นพฤติกรรมสำคัญที่ดั่งงามประเภทหนึ่ง การเสริมสร้างพฤติกรรมที่น่าปรารถนา จะทำได้โดยการให้ในสิ่งที่ผู้รับพอใจ

หัวหน้าควรให้รางวัลประเภทใดแก่ลูกน้องจึงจะทำให้ลูกน้องพอใจ ในการพัฒนาบุคคลให้เป็นคนดีและเก่งโดยการพัฒนาที่จิตใจและพฤติกรรมของเขานั้น วิธีการที่ให้ผลดีที่สุดมิใช่การลงโทษเมื่อเขาทำผิดเป็นสำคัญ เพราะการลงโทษนั้นจะมีผลเพียงแต่การลดหรือขจัดลักษณะที่ไม่น่าปรารถนาของบุคคลเท่านั้น จะทำให้บุคคลมาอยู่ในระดับของคนที่ไม่ใช่คนเลว แต่ก็ยังไม่เป็นคนดี การเสริมสร้างคนให้เป็นคนดีจะทำได้อย่างเต็มที่ด้วยการให้การส่งเสริมสนับสนุน เมื่อบุคคลนั้นทำความดี มีพฤติกรรมที่น่าปรารถนา จึงจะสามารถเพิ่มระดับของบุคคลจากการเป็นคนดีน้อย ไปเป็นคนที่ดีมากได้อย่างแท้จริง

ในการพัฒนาคนนั้นหลักวิชาจิตวิทยาแนะนำให้ใช้การส่งเสริมให้รางวัล พฤติกรรมและจิตลักษณะที่น่าปรารถนาของบุคคลให้มากที่สุด และใช้การลงโทษ เมื่อบุคคลทำผิดให้น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็นจะต้องสลายพฤติกรรมที่มีอยู่เดิมเท่านั้น

ในการส่งเสริมสนับสนุนบุคคลให้มีคุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรมให้มากยิ่งขึ้นนั้นในวัยเด็กหรือในบุคคลที่มีจิตใจต่ำนั้น จะต้องอาศัยผู้อื่นช่วย พัฒนาให้สูงหรือมากขึ้นถึงจุดหนึ่ง หลังจากนั้นบุคคลจะสามารถพัฒนาตนเอง ได้โดยไม่ต้องอาศัยคนอื่นช่วยมากนัก แต่ต้องอาศัยสภาพแวดล้อมที่ เอื้ออำนวย ซึ่งส่วนหนึ่งจะเป็นสิ่งที่บุคคลสามารถจะสร้างขึ้นเองด้วย

ในการพัฒนาบุคคลที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบนั้น หัวหน้าควรทราบ ว่าจะต้องใช้วิธีการและสิ่งจูงใจอะไรบ้าง เพื่อจะทำให้เกิดผลดีให้ได้มากที่สุด ที่สำคัญก็คือหัวหน้าควรให้ในสิ่งที่ลูกน้องอยากได้และพอใจเมื่อได้รับ จึงจะมีผล ต่อการพัฒนาลูกน้อง แต่ถ้าหัวหน้าให้ในสิ่งที่ตนคิดว่าลูกน้องจะพอใจ ก็ไม่แน่ว่าจะให้ผลแก่ลูกน้องตามที่คาดหมาย ทั้งนี้ เพราะลูกน้องมีหลายประเภทและ อาจมีลักษณะที่แตกต่างจากหัวหน้าของตน ฉะนั้น หัวหน้าจึงควรจะเรียนรู้ว่า ลูกน้องประเภทใดจะพอใจรางวัล หรือสิ่งจูงใจประเภทใดมากที่สุด และสิ่งจูงใจ ประเภทใดที่จะใช้ไม่ได้ผลแก่ลูกน้องประเภทใดบ้าง

ทฤษฎีพัฒนาการของเหตุผลเชิงจริยธรรมที่วิจัยพบ และนำเสนอโดย โคลเบอร์กทำให้เราทราบว่า คนที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นตอนต่างกัน จะเห็นคุณค่าของสิ่งที่เป็นรางวัลไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ เป็นเพราะเขาเหล่านั้นมี ระดับสติปัญญาและประสบการณ์ทางสังคมที่แตกต่างกันนั่นเอง ตามทฤษฎี เหตุผลเชิงจริยธรรม มนุษย์อาจมีระดับจริยธรรมต่างกันเป็น 6 ชั้น คนในแต่ละชั้นจะเห็นคุณค่าของรางวัลแตกต่างกันดังต่อไปนี้

คนที่เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 1 คือ ขั้นการหลบหลีกการลงโทษ ทางกายซึ่งเป็นระดับจิตใจของเด็กอายุ 0-7 ขวบ รางวัลที่สำคัญที่สุดของเด็ก หรือคนระดับนี้คือการได้รับการสัมผัสทางกายที่อ่อนโยน เช่น การกอด จูบ ลูบหัว ลูบหลัง ซึ่งในบางวัฒนธรรมจะใช้ในการทักทาย การแสดงการยอมรับ สนับสนุนกัน ด้วยการสัมผัสมือ หรือการกอด และจุมพิตที่แก้มติดไปจนเป็น

ผู้ใหญ่ รางวัลที่มีคุณค่าเท่าเทียมหรือน้อยกว่าสัมผัสทางกายที่อ่อนโยนสำหรับคนที่จิตใจระดับต้นคือ การได้รางวัลที่เป็นวัตถุสิ่งของที่กินได้ใช้ได้ตามที่ผู้รับต้องการ เช่น อาหาร ขนม ของเล่น ของใช้ต่างๆ ในผู้ใหญ่อาจใช้เงินแทนของเหล่านี้ก็ได้ ส่วนคำชมเชยและวาจาที่อ่อนหวานก็สามารถใช้เป็นรางวัลประเภทที่สามของคนในขั้นนี้ได้ แต่สำคัญน้อยกว่าการสัมผัสและของรางวัล

ในคนที่จิตใจอยู่ขั้นที่ 2 (แสงสว่างรางวัลที่เป็นวัตถุ) ตามทฤษฎีเหตุผลเชิงจริยธรรม เด็กที่อายุระหว่าง 7-10 ขวบ รางวัลที่มีคุณค่าสูงที่สุดคือวัตถุสิ่งของที่เป็นของกินของเล่น หรือของใช้ ส่วนในผู้ใหญ่ก็คือเงินที่สามารถนำไปแลกเปลี่ยนของเหล่านี้ได้ คำชมเชยมีความสำคัญมากขึ้นต่อคนในขั้นนี้ แต่สัมผัสที่อ่อนโยนก็ยังสามารถจะนำมาใช้ได้ผสมกับวิธีการทั้งสองที่กล่าวไปแล้ว

สำหรับบุคคลที่อยู่ในขั้น 3 ตามทฤษฎีเหตุผลเชิงจริยธรรม คือ ผู้ที่มักจะทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบเพราะเป็นผู้ที่มีความเกรงใจผู้อื่นมาก จะทำหรือไม่ทำพฤติกรรมใดก็ด้วยเหตุผลว่าคนรอบตัวจะเห็นด้วยหรือไม่ ทั้งนี้ เพื่อรักษาสัมพันธไมตรีที่ดีเอาไว้เป็นสำคัญ เด็กไทยส่วนใหญ่จะพัฒนาอย่างรวดเร็วจากขั้น 1 ขั้น 2 ขึ้นสู่ขั้นที่สามตั้งแต่ 10 ขวบ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบจันทน์, 2519 ; 2520) และรวดเร็วกว่าเด็กชาติอื่นๆ ทั้งเด็กจีน เด็กอเมริกัน และเด็กญี่ปุ่น (เนออน กลิ่นรัตน์, 2536) แต่อาจจะเป็นเพราะพื้นฐานไม่มั่นคงและความสามารถทางการรู้การคิดหยุดอยู่ในระดับรูปธรรม ไม่ก้าวขึ้นสู่ขั้นนามธรรมในช่วงวัยรุ่นตอนกลาง ทำให้จิตใจของวัยรุ่นและผู้ใหญ่ไทยหยุดซังอยู่ในขั้นที่ 3 นี้ ไม่พัฒนาสูงขึ้นเมื่ออายุมากขึ้น ทำให้รางวัลที่ควรจะใช้กับคนไทยส่วนใหญ่คือ การแสดงความเห็นด้วยและชมเชยเมื่อทำความดี ถ้าหัวหน้าเป็นผู้ที่ให้รางวัลทางสังคมดังกล่าวแก่ลูกน้อง ก็จะมีคุณค่าต่อจิตใจของลูกน้องมาก เป็นที่น่าสังเกตในคนไทยที่อยู่ในขั้นที่ 3 นี้ว่าถ้าจะให้ได้ผลตามต้องการ ควรให้รางวัลที่เป็นวัตถุสิ่งของหรือเงินทอง แต่ควรลงโทษด้วยการตำหนิติเตียน ว่ากล่าว คนไทยที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่และชาวบ้านทั่วไปมักจะเต็มใจทำสิ่งที่เหมาะสม สาเหตุเพราะคนใหญ่คนโตอยากให้ทำ หรือผู้มีอำนาจสั่งมา และที่เขาทำตามเพราะไม่อยากขัดใจ

ต้องการทำตนให้เป็นที่รักและยอมรับของผู้มีอำนาจเพื่อหวังจะเอาไว้เป็นที่พึ่ง ในยามยาก หรือป้องกันมิให้ตนต้องเดือดร้อนจากความไม่พอใจของผู้มีอำนาจนั้น คนประเภทนี้แม้จะปกครองง่าย แต่ก็จะต้องดูแลควบคุมใกล้ชิด ถ้าหัวหน้าไม่ออกคำสั่งเขาก็มักจะไม่กล้าตัดสินใจทำด้วยตนเอง และอาจจะทำตามคำสั่งของหัวหน้า แม้ว่าจะเหมาะสมกับปัญหาหรือสถานการณ์หรือไม่ก็ตาม

คนที่อยู่ในขั้นที่สามนี้ จะเริ่มเห็นความสำคัญของกฎระเบียบในหน่วยงานที่จะช่วยให้หน่วยงานดำเนินไปได้ด้วยดี และเกิดความยุติธรรมแก่ผู้ปฏิบัติงานด้วย ฉะนั้น การอ้างกฎระเบียบเพื่อส่วนรวมสำหรับลูกน้องประเภทนี้ จึงเริ่มจะได้ผลอยู่บ้าง แต่ในลูกน้องที่มีจริยธรรมขั้นต่ำกว่านี้ จะเห็นคุณค่าของกฎระเบียบทางด้านที่จะให้คุณให้โทษแก่ตนเองเท่านั้น

ในลูกน้องที่มีจริยธรรมในขั้นที่ 4 คือ ขั้นการเคารพกฎเกณฑ์ กฎหมาย และระเบียบข้อบังคับของหน่วยงาน ของสังคม และของประเทศชาติเป็นสำคัญนั้น ลูกน้องประเภทนี้เมื่อประโยชน์ของส่วนรวมขัดแย้งกับประโยชน์ของกลุ่มหรือประโยชน์ของตนเอง ก็จะเลือกกระทำในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมมากขึ้นกว่าผู้ที่จิตใจอยู่ในขั้นที่ต่ำกว่านี้ ฉะนั้น บุคคลพรรคพวกและคนรอบข้างอาจไม่เห็นด้วยก็ตาม รางวัลที่บุคคลในขั้นนี้จะเห็นความสำคัญ คือ การได้กระทำตามกฎระเบียบ และการก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม แม้ตนเองอาจจะได้รับประโยชน์นั้นๆ น้อย หรือมีความยากลำบากที่จะกระทำ แต่ก็จรรู้สึกพอใจและภาคภูมิใจในตนเองที่ได้ทำประโยชน์ให้แก่สังคม

ในงานที่ทำอย่างมีคุณภาพและมาตรฐานสูงก็จะเกิดความสุข ความพอใจในตนเอง และมีความสงบทางจิตใจด้วย ถึงแม้ว่าการตัดสินใจเลือกกระทำของเขาจะนำไปสู่ความไม่เข้าใจ ไม่เห็นด้วยของพวกพ้อง เพื่อฝูง นายหรือลูกน้องของเขาในช่วงนั้นๆ แต่เขาก็ไม่รู้สึกเดือดร้อน หรือหวั่นไหว เพราะเห็นว่าตนเองได้ไตร่ตรองอย่างรอบคอบแล้วและมีความจริงใจที่จะทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม หรือทำตามอุดมคติอันสูงส่งบางประการที่ตนยึดถือ คนที่มีจิตใจสูงส่งนี้อาจจะยอมทำผิดกฎหมาย หรือผิดกฎเกณฑ์ได้ถ้าเขาเห็นว่า กฎเกณฑ์เหล่านี้ไม่เหมาะสมกับความเป็นจริงตามธรรมชาติ หรือยอมทำผิดกฎ ยอมขัดใจ

คนอื่น ทั้งนี้ เพื่อป้องกันผลเสียหายอันใหญ่หลวงที่อาจจะเกิดขึ้นได้ คนประเภทสุดท้ายนี้มีความสุขความสงบทางจิตใจเมื่อเขาได้ทำประโยชน์อันสูงส่งถึงแม้ว่าเขาอาจจะโดนตำรา หรือถูกจับไปติดคุกติดตาราง เพราะการกระทำของเขาขัดกับกฎหมายก็ตาม จะพบว่าคนประเภทนี้มีอยู่ไม่มากนัก แต่ก็ naïve ที่มีที่ยังมีอยู่บ้างในสังคมไทยของเรา ถ้าลูกน้องของท่านมีระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้น 4, 5 หรือ 6 นี้ ของรางวัลหรือคำชมเชยที่ท่านจะให้แก่เขาจะมีคุณค่าทางด้านการให้กำลังใจ และการแสดงความเห็นด้วยกับการกระทำและการตัดสินใจของเขา ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่มนุษย์ทุกคนทุกนามต้องการ

จึงสรุปได้ว่า การให้การส่งเสริมสนับสนุนเมื่อลูกน้องทำความดีนั้น หัวหน้าควรกระทำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้ผู้รับมีกำลังใจทำความดีนั้นมากขึ้นและบ่อยยิ่งขึ้น การทำความดีมักทำได้ยาก บุคคลจึงต้องฝ่าฟันอุปสรรคเพื่อจะทำความดี ส่วนการให้รางวัลแก่บุคคลที่ทำความดีนั้นควรให้ในสิ่งที่เขาต้องการและมองเห็นคุณค่า โดยอาจจะใช้ชั้นเหตุผลเชิงจริยธรรมที่เขาอยู่เป็นเกณฑ์ในการกำหนดชนิดของรางวัลที่เหมาะสมกับเขา ซึ่งจะให้ผลดีที่สุดในการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมของเขา

จากการประมวลความรู้ตามที่กล่าวมาแล้ว ทำให้ตระหนักอย่างชัดเจนว่า กฎหมายที่บัญญัติขึ้นในสังคมนั้น มักจะไม่มีอิทธิพลโดยตรง ต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของบุคคล แต่ส่วนใหญ่กฎหมายจะส่งอิทธิพลผ่านจิตใจของบุคคล โดยจิตใจเป็นเครื่องกลั่นกรอง หักเห เพิ่มหรือลดอิทธิพลของกฎหมาย ที่มีต่อบุคคลได้มาก นอกจากนั้นยังพบจากงานวิจัยต่างๆ ว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมนั้น เกิดจากสาเหตุหลายประการร่วมกัน ทั้งสาเหตุภายในจิตใจ และภายนอกร่วมกัน (หรืออาจขัดกันก็ได้) ต่อพฤติกรรมของเขา ดังนั้นการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่น่าปรารถนาในประชาชน จึงต้องจัดการเพิ่มสาเหตุต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น ให้ครบถ้วนตามที่กล่าวไปแล้ว และควรตระหนักว่ากฎหมายอาจมีบทบาทไม่มากนักต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม จนกว่าจะมีการพัฒนาจิตใจของประชาชน ให้เห็นความสำคัญ และเห็นประโยชน์ของกฎหมาย เพื่อความสงบสันติสุขของส่วนรวมให้มากยิ่งขึ้นอย่างรีบด่วน

บรรณานุกรม

- โกศล มีคุณ. 2524. การวิจัยเชิงทดลองฝึกอบรมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และทักษะการสวมบทบาทของนักเรียนประถมศึกษา. ปริญา นิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- โกศล มีคุณ และณรงค์ เทียมเมฆ. 2545. ผลการฝึกใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่มีต่อจิตลักษณะและพฤติกรรมจริยธรรมของครู. รายงานการวิจัยทุนสนับสนุนจากโครงการวิจัยแม่บท : การวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ชวนชัย เชื้อสาธุน. 2546. ตัวบ่งชี้ทางจิตสังคมของพฤติกรรมประหยัดทรัพยากรของอาจารย์ในสถาบันราชภัฏ. รายงานการวิจัยทุนอุดหนุนการวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ชัยยุทธ กุลตั้งวัฒนา สุภชัย สุพรรณทอง ทิพย์สิริ กาญจนวาสี และแจ่มใส รัตนมาลี. 2547. ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจริยธรรมในการบริการของมัคคุเทศก์ไทย. รายงานการวิจัยทุนอุดหนุนการวิจัย โครงการวิจัยแม่บท: การวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2523. การวิจัยเกี่ยวกับค่านิยมที่ควรส่งเสริมในเยาวชนและประชาชนไทย. วารสารการวิจัยทางการศึกษา 10 (2), 29-47.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2526. ครูกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน. จุลสารฉบับที่ 4. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2528. การพัฒนาจิตใจของข้าราชการหลักและแนวปฏิบัติทางวิชาการ. วารสารข้าราชการ, 30 (2), 21-34

- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2536. **คู่มือผู้บริหารเพื่อการพัฒนาจริยธรรมแก่ผู้ได้บังคับบัญชา ชุดฝึกอบรมทางไกล**. หลักสูตรการบริหารสำหรับหัวหน้าส่วนราชการภูมิภาค สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2538. **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม: การวิจัยและการพัฒนาบุคลากร ดำารขึ้นสูงทางสังคมพฤติกรรมศาสตร์**. (พิมพ์ครั้งที่ 2) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2541. **สติปัญญาและความสามารถทางการรู้การคิดเพื่อวิถีชีวิตที่ศึกษาที่ดีกว่า**. ดำารขึ้นสูง คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2544. **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม: การวิจัยและการพัฒนาบุคลากร ดำารขึ้นสูงทางสังคมพฤติกรรมศาสตร์**. (พิมพ์ครั้งที่ 4) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2547. บทปริทัศน์ : พฤติกรรมจริยธรรม. **วารสารจิตพฤติกรรมศาสตร์ : ระบบพฤติกรรมไทย 1(1)**, 169-184.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2548. “ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต” ใน **ตำราทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม: การวิจัยและการพัฒนาบุคคล** คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจจุบันิก. 2520. **จริยธรรมของเยาวชนไทย** รายงานการวิจัยทุนอุดหนุนการวิจัยสาขาปรัชญา สภาวิจัยแห่งชาติ.
- ดุจเดือน พันธุมนาวิน. 2548. **การสนับสนุนทางสังคมของหัวหน้า : ความหมาย วิธีวัด และแนวทางการพัฒนา**. บทความวิชาการประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง ผลิดผลงานวิจัยระบบพฤติกรรมไทย เร่งไขปัญหา ร่วมพัฒนาเยาวชน ครั้งที่ 2 จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ร่วมกับคณะกรรมการแห่งชาติเพื่อการวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สิงหาคม 2548 ณ จังหวัดชลบุรี.

- ดุจเดือน พันธุนาวิน. 2550. การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรม
จริยธรรมในประเทศไทยและต่างประเทศ. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนา
พลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้
(องค์กรมหาชน).
- นีออน กลิ่นรัตน์. 2536. เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่นในสังคม
อุตสาหกรรม และสังคมเกษตรกรรม. รายงานการวิจัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- บังอร โสภส. 2546. การศึกษาข้ามวัฒนธรรมด้านปัจจัยทางจิตสังคมที่
เกี่ยวกับประสิทธิผลการทำงานของหัวหน้าในธนาคารไทยและ
อเมริกัน. รายงานการวิจัย โครงการวิจัยแม่บท : การวิจัยและพัฒนา
ระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สกล เทียงแท้. 2525. ผลการใช้วิธีอภิปรายกลุ่มในการยกระดับเหตุผลเชิง
จริยธรรมใน เด็กชั้นประถมปีที่ 5 ที่มาจากสภาพสังคมในโรงเรียนที่
ต่างกัน. ปรินทิพย์ การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ ประสานมิตร.
- สุดใจ บุญอารีย์. 2546. ผลการฝึกความสามารถด้านการรู้คิดและ
ความสามารถด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ที่มีต่อทัศนคติต่อ
พฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษา. รายงานการวิจัยทุนอุดหนุน
การวิจัยและพัฒนา ระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัย
แห่งชาติ.

- Blasi, A. 1980. Bridging moral cognition and moral action: A critical review of the literature. **Psychological Bulletin**, **88**, 593-637.
- Endler, N. S., & Magnusson, D., 1977. **Interactional psychology and personality**. New York, NY: John Wiley & Sons.
- Kohlberg, L. 1969. Stage and sequences: The cognitive-development approach to socialization. In Goslin (Ed.), **Handbook of socialization theory and research** (pp. 347-480). Chicago: Rand McNally and Company.
- Kohlberg, L. 1976. Moral stages and moralization : The cognitive development approach. In T. Lickona (ed.) **Moral development and behavior : Theory, research and social issues** (pp. 31-53). New York : Holt, Rinehart and Wintson.
- Kohlberg, L., & Candec, D. 1984. The relation of moral judgment to moral action. In Kurtines & J. Gewirtz (Eds.), **Morality, moral behavior and moral development**. New York: Wiley.
- Krebs , D.L. & Denton, K. 2005. Towards a more pragmatic approach to morality : A critical evaluation of Kohlberg's model. **Psychological Review**, **112(3)** , 629-649
- Lickona, T. 1976. **Moral development and behavior : Theory, research, and social issues**, New York: Holt Rinehart & Winston.
- Miller, P.A. Eisenberg, N. Fabes, R.A. & Shell, R. 1996. Relations of Moral Reasoning and Vicarious Emotion to Young Children's Prosocial Behavior Toward Peers and Adults. **Developmental Psychology**, **32(20)** , 210 – 219.

- Saltzstein, H.D., Diamond, R.M. ,& Belenky, M. 1972. Moral judgment level and conformity behavior. **Developmental Psychology**, **7**, 327- 336
- Snarey, J.R. 1985. Cross-cultural universality of social-moral development: A critical review of Kohlbergian research. **Psychological Bulletin**, **97(2)**, 202-232.
- Tapp,J.L., & Kohlberg, L. 1971. Developing senses of law and legal justice. **Journal of Social Issues**, **27**, 65-91.
- Teal. E. J. & Carroll, A.B. 1999. Moral Reasoning Skills: Are Entrepreneurs Different?. **Journal of Business Ethics**, **16** , 229-240.
- Villegas de Posada , C. 1994. A motivational model for understanding moral action and moral development. **Psychological Reports**, **74** , 951 – 959.
- Wright, D. 1975. **The psychology of moral behavior**. Middlesex, England : Penquin Book Ltd.